

Overganger for barn og unge som får spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning

Overganger mellom barnehage og skole, og mellom ulike skoler og skoleslag, er viktige og utfordrende perioder for barn og ungdom med særskilte behov.

VEILEDNING | SIST ENDRET: 13.02.2015

Innhold

Innledning

Hva er det viktig å huske på?

- Taushetsplikt og adgangen til å overføre informasjon
- Rutiner for overføring av informasjon
- Skolen skal innredes og tilpasses elevenes fysiske behov
- Samarbeid med andre enn barnehagen og skolen
- Barn og unge med en individuell plan (IP)

Overgangen mellom barnehage og skole

Overgangen mellom barnetrinn og ungdomstrinn

- Vedtak om spesialundervisning i overgangen mellom barnetrinn og ungdomstrinn

Overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring

- Fortrinnsrett ved inntak til videregående opplæring
- Vedtak om spesialundervisning i overgangen mellom ungdomstrinn og videregående opplæring

Innledning

Samarbeid mellom barnehage og skole og mellom ulike skoler er en forutsetning for å skape gode overganger for barnet/den unge.

Informasjonen som gis her, må ses i sammenheng med veilederen om spesialundervisning og veilederen om spesialpedagogisk hjelp. Teksten er ikke ment som en generell veileder om overganger.

Barn og elever som har eller kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning, er en stor gruppe med svært ulike behov. Teksten omhandler derfor ikke konkrete problemstillinger som kan være aktuelle for de utfordringer det enkelte barnet/den enkelte eleven møter. Denne teksten gir generell informasjon om ting det er viktig å huske på i overgangsfasene.

Vi ønsker å oppfordre til samarbeid mellom ulike etater og aktører for å gjøre overganger så smidige som mulig. Med et godt samarbeid i forkant av en overgang håper vi eleven og familien møter et personale som er forberedt på elevens utfordringer, et skolebygg som er tilpasset elevens behov, og at nødvendig utstyr og læremidler er på plass fra skolestart. Regelverket setter visse rammer for utveksling av informasjon, men med samtykke fra foreldrene/eleven har de ulike aktørene store muligheter til å samarbeide og utveksle nødvendig informasjon, til beste for barnet/eleven.

Hva er det viktig å huske på?

Overgangsperioder kan være sårbare. Det er viktig at overgangene planlegges nøye og i god tid slik at de oppleves som gode for barnet og familien, og at barnet og familien opplever både forutsigbarhet og kontinuitet.

Det er viktig at de som er involvert i overgangen, tar et felles ansvar for å samarbeide. Barnehage- og skoleeier har det overordnede ansvaret for å legge til rette for at samarbeidet mellom barnehager og skoler og mellom ulike skoleslag fungerer.

I rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver står det at barnehagen, i samarbeid med skolen, skal legge til rette for barns overgang fra barnehage til første årstrinn og eventuelt til skolefritidsordningen. Dette skal skje i nært samarbeid med barnets hjem.

Barnehagen har ingen plikt til å informere skolen om hvert enkelt barn, men barnehagen og skolen har et felles ansvar for at barn kan møte skolen med nysgjerrighet og tillit til egne forutsetninger. Dersom det gis informasjon om enkeltbarn, skal det innhentes samtykke fra foreldrene. Kommunen har ansvar for at de ulike tjenestene for barnefamilie er godt koordinert, og hver enkelt kommune må finne hensiktsmessige løsninger på hvordan barnehage og skole konkret skal samarbeide.

Overganger og et godt og systematisk samarbeid mellom barnehage og barnetrinn, barnetrinn og ungdomstrinn, ungdomstrinnet og videregående opplæring er også fastsatt i Prinsipper for opplæringa, som

er en del av Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Det er ikke egne bestemmelser i barnehageloven eller opplæringsloven om adgangen til å overføre opplysninger om personlige forhold ved overgangen mellom barnehage og skole, mellom ulike grunnskoler eller ved overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring. Derfor er det bestemmelsene om behandling av personopplysninger i personopplysningsloven og reglene om taushetsplikt i forvaltningsloven som gjelder.

Vi oppfordrer kommuner, fylkeskommuner og private skoler og barnehager til å lage rutiner som sørger for at barnet/eleven blir godt ivaretatt i overgangsfasen. Se punktet om rutiner for overføring av informasjon nedenfor.

Taushetsplikt og adgangen til å overføre informasjon

Krav til samtykke er regulert i personopplysningsloven § 2 nr. 7. Her kommer det fram at samtykket må være frivillig, uttrykkelig, informert.

På bakgrunn av at samtykke kan innebære behandling av et barns personopplysninger, herunder også sensitive personopplysninger, mener vi at vi samtykket må gis skriftlig.

Derfor må samtykkeerklæringen

- beskrive hva slags personopplysninger som skal samles inn
- beskrive formålet med innsamlingen, og hva personopplysningene skal brukes til
- si hvor lenge personopplysningene skal lagres, og hvilke rutiner som gjelder for sletting av personopplysninger
- gjøre oppmerksom på hvor lenge samtykket gjelder
- informere om retten til å se innsamlede personopplysninger om eget barn
- gjøre oppmerksom på at samtykket kan kalles tilbake

Det er et visst rom for at taushetsbelagte opplysninger kan utveksles uten samtykke mellom ansatte innenfor samme etat/organ så lenge dette er nødvendig for en hensiktsmessig arbeidsordning. Dette følger av forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 3.

Rutiner for overføring av informasjon

I overgangsfaser bør kommuner, fylkeskommuner og private skoler og barnehager lage rutiner som sørger for at barnet blir godt ivaretatt. Dette kan være spesielt viktig for barn og elever med særskilte behov.

For eksempel kan kommuner og fylkeskommuner lage rutiner for overføring av informasjon som inkluderer

- samarbeid og involvering av barnet og foreldrene
- behov for tilpasninger av utstyr og skolebygg
- opplæring av personalet
- informasjon om reglene om taushetsplikt og personvern
- håndtering av personopplysninger

Skolen skal innredes og tilpasses elevenes fysiske behov

Alle elever har rett til en arbeidsplass som er tilpasset deres behov, og skolen skal innredes slik at det blir tatt hensyn til de elevene ved skolen som har redusert funksjonsevne. Dette følger av opplæringsloven § 9a-2.

Skolen har også krav om universell utforming av omgivelser og supplerende krav om tilgjengelighet på arbeidsplasser, på skoler og i barnehager (Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven).

Skolen skal ha tilgang til nødvendig utstyr, inventar og læremidler, jf. opplæringsloven § 9-3.

For at skolen skal ha en arbeidsplass som er tilpasset den enkeltes behov, og ha det nødvendige utstyret på plass til skolestart, er det viktig at planleggingen begynner i god tid før skolestart, eller før eleven begynner på en ny skole. Det kan for eksempel handle om montering av heiser, tekniske hjelpemidler eller tilrettelagt undervisningsmateriell.

Samarbeid med andre enn barnehagen og skolen

Det kan være aktuelt at barnehagen eller skolen samarbeider med andre involverte aktører i overgangsfasen, f.eks. PP-tjenesten, Statped, NAV, skolehelsetjenesten, fastlegen, barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), barnevernet, habiliteringstjenesten for barn og unge (HABU) eller andre sykehusavdelinger. Hvis det i forbindelse med et slikt samarbeid skal overføres informasjon om barnet, må dette skje innenfor reglene om taushetsplikt og reglene i personopplysningsloven om behandling av personopplysninger, opplysningsrett og opplysningsplikt.

Dersom barn og unge blir plassert i barnevernsinstitusjoner eller fosterhjem, må kommunen eller fylkeskommunen varsle den riktige skolemyndigheten. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har i samarbeid med Utdanningsdirektoratet utarbeidet rutiner for varsling for å sikre skole- og opplæringstilbud for barn og unge som plasseres utenfor hjemmet med hjemmel i barnevernloven. Les om dette i veilederen Melderutiner for å sikre skole- og opplæringstilbud for barn og unge som plasseres med hjemmel i barnevernloven.

Barn og unge med en individuell plan (IP)

Barn og unge som har behov for langvarige og koordinerte helse- og omsorgstjenester, har rett til å få

utarbeidet en individuell plan i samsvar med bestemmelsene i helse- og omsorgstjenesteloven, spesialisthelsetjenesteloven og lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern.

Målet med en IP er at barnet skal få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud som er tilpasset individuelle behov og mål. I den individuelle planen er tiltak og behov satt i system over tid. Framtidig læringsløp og visjoner og ønsker fra barnet, den unge og foreldrene er nedfelt i planen. En individuell plan vil derfor være et viktig verktøy for å legge til rette for en god overgang fra barnehage til skole, og for overganger mellom skoler, for de barna det gjelder.

Når det er nødvendig for å ivareta elevens behov for et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud, skal skolen delta i samarbeidet om å utarbeide en individuell plan. jf. opplæringsloven § 15-5.

Overgangen mellom barnehage og skole

En god sammenheng mellom barnehage og skole handler om å legge til rette for et helhetlig opplæringsløp som ivaretar barnets behov. Det handler både om at læringspotensialet hos det enkelte barnet ivaretas, støttes og utvikles på et tidlig tidspunkt, og at barnet i det videre skoleløpet får mulighet til å bygge på kunnskaper og erfaringer fra barnehagen. En god sammenheng mellom barnehage og skole skal ivareta barnets behov for trygghet i en overgangsprosess, og bidra til at opplæringen tilpasses det enkelte barnet allerede fra første skoledag¹.

Barnehagen og skolen skal i samarbeid legge til rette for barns overgang fra barnehage til første årstrinn og eventuelt til skolefritidsordningen. Dette skal skje i et nært samarbeid med barnets hjem. Barnehagen og skolen bør gi hverandre gjensidig informasjon om sine virksomheter, og det bør legges til rette for at barn kan ta avskjed med barnehagen på en god måte, glede seg til å begynne på skolen og oppleve at det er en sammenheng mellom barnehage og skole.

Hvis barnehagen skal gi informasjon til skolen om det enkelte barnet, må foreldrene samtykke til dette. Foreldrene må få innsyn i og innflytelse over informasjonsutvekslingen mellom barnehagen og skolen. Samarbeidet må fokusere på hva barnet kan og mestrer, og på hva det kan trenge særskilt støtte til. Det bør lages gode rutiner for slikt samarbeid. Les mer om rutiner i avsnittet om dette over her.

Det er spesielt viktig med et nært samarbeid mellom barnehage og skole for barn som har behov for særskilt tilrettelagt omsorgs- eller læringsmiljø og eventuelt spesialundervisning. Dersom det er behov for omfattende tilrettelegging, må samarbeidet etableres i god tid før barnet begynner på skolen. Hva som er god tid, vil variere og er avhengig av behovene til den enkelte. For noen barn/elever kan god tid være et halvt år, mens for andre kan god tid være to år. For barn med nedsatt funksjonsevne kan det være behov for særlige tiltak. Planleggingen av skolestart blir da mer omfattende og kan ofte involvere flere aktører.

Kunnskapsdepartementet har laget en egen veileder om samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole, Fra eldst til yngst. Her er det blant annet understreket at skolen må gjøre seg godt kjent med

enkeltbarnet, ikke bare med diagnosen eller eventuelle behov for spesiell tilrettelegging.

Barna i en barnehage kan sogne til flere skoler. Den enkelte kommune må finne hensiktsmessige løsninger på hvordan barnehagen og skolen konkret skal samarbeide.

Elever har rett på en arbeidsplass som er tilpasset deres behov. (Se eget avsnitt om dette over her.) For å kunne begynne planleggingen må skolen være kjent med hvilke behov eleven har når han eller hun kommer til skolen. Samarbeidet mellom barnehagen og skolen, med involvering av foreldrene og deres samtykke til å overføre personopplysninger/taushetsbelagte opplysninger om barnet, blir derfor viktig for å sikre at barnet får en god skolestart.

¹ Meld. St. 18 Læring og fellesskap s. 28.

Overgangen mellom barnetrinn og ungdomstrinn

Noen elever går på samme skole hele grunnskoleopplæringen, både på barnetrinnet og ungdomstrinnet, andre elever bytter skole etter barnetrinnet og begynner på en ungdomsskole fra 8. -10. trinn. Det er kommunen som er skoleeier for grunnskolen.

Det er et visst rom for at taushetsbelagte opplysninger kan utveksles blant ansatte innenfor samme etat/organ, så lenge dette er nødvendig for en hensiktsmessig arbeidsordning, jf. forvaltningsloven § 13 b første ledd nr 3 . Bestemmelsen gir åpning for at visse opplysninger kan overføres mellom skoler innenfor samme kommune for at mottakerskolen skal oppfylle elevens rett til opplæring. Det kan for eksempel gjelde enkeltvedtak om spesialundervisning og sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten.

Fovaltningsloven § 13 b første ledd nr. 3 gir imidlertid ikke skolen adgang til å innhente opplysninger fra andre organer eller etater. Dette vil for eksempel være tilfellet dersom eleven flytter til en annen kommune i løpet av grunnskolen. For at en kommune skal kunne overføre opplysninger om en elev til en skole i en annen kommune, må foreldrene eller elever over 15 år samtykke til det.

Ved et skolebytte er det viktig at planleggingen begynner tidlig. Dette er spesielt viktig dersom barnet har særlige behov som den nye skolen må ta hensyn til.

Vedtak om spesialundervisning i overgangen mellom barnetrinn og ungdomstrinn

Skolen² fatter enkeltvedtak om spesialundervisning på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen fra PP-tjenesten.

Før det blir gjort en sakkyndig vurdering, skal skolen ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet med sikte på å gi eleven tilfredsstillende utbytte, jf. opplæringsloven § 5-4 andre ledd andre punktum. Dette gjelder også for de elevene som har hatt spesialundervisning på barnetrinnet.

Den nye skolen skal alltid vurdere tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet før saken henvises til PP-tjeneste for sakkyndig vurdering. Men plikten til å prøve ut tiltak før henvisning til PP-tjenesten gjelder ikke i de tilfellene der det etter skolens vurdering er åpenbart at tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet ikke vil føre til at eleven får et tilfredsstillende utbytte.

Vurderingen av om en elev har behov for spesialundervisning på ungdomstrinnet, kan begynne før skolestart i en dialog med eleven/foreldrene og den tidligere skolen.

Skolen kan som regel ikke bruke det samme enkeltvedtaket om spesialundervisning både på barnetrinnet og ungdomstrinnet. Dette har sammenheng med at vedtaket er knyttet til det ordinære opplæringstilbudet på barnetrinnet, og at det er andre kompetansemål fra 8. årstrinn.

Det er likevel mulig å fatte et tidsbegrenset enkeltvedtak i en overgangsperiode som bygger på en sakkyndig vurdering fra barnetrinnet, inntil skolen har fattet et nytt enkeltvedtak om spesialundervisning.

Dette kan også være aktuelt ved en eventuell overgang fra en barne- eller ungdomsskole til en annen skole.

Les mer om adgangen til å fatte et tidsbegrenset vedtak i veilederen om spesialundervisning fase 3.

² Vi forutsetter at skoleeier har delegert myndigheten til å fatte enkeltvedtak til skolen.

Overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring

Når elevene begynner i videregående opplæring, er det fylkeskommunen som er skoleeier. Siden det er en ny skoleeier, kan ikke informasjonen fra grunnskolen overføres til videregående opplæring uten samtykke. Når elever har fylt 15 år, er det eleven selv om samtykker.

Når eleven skal bytte skole, bør skolene begynne arbeidet med å vurdere elevens behov før skolestart. Den nye skolen kan for eksempel ha samtaler og dialog med eleven/foreldrene og den tidligere skolen, med samtykke fra eleven. Den nye skolen bør sørge for en god dialog så raskt som mulig, slik at elevene som trenger særlig tilrettelegging, får en god overgang og en god start på den videregående opplæringen. I dialog med eleven/foreldrene kan en del av planleggingen med å tilrettelegge for den enkelte begynne før skoleplassene i fylket er fordelt.

Dette kan handle om tilrettelegging som ikke er spesifikt avhengig av hvilken skole eller hvilket utdanningsprogram eleven blir tatt inn til. For eksempel om det er behov for tilrettelagte læremidler eller om eleven har behov for spesialundervisning. Fylkeskommunen kan, med samtykke fra eleven, fatte et

tidsbegrenset enkeltvedtak om spesialundervisning. Les mer om adgangen til å fatte et tidsbegrenset vedtak.

Fortrinnsrett ved inntak til videregående opplæring

Dersom eleven har søkt om inntak til et særskilt utdanningsprogram, må skoleeier, etter samtykke fra eleven, melde eleven (søker) til fylkeskommunen for sakkyndig vurdering innen 1. oktober året før skolestart.

Innen samme dato skal kommunen, med samtykke fra eleven og/eller foreldene, melde fra til fylkeskommunene om elever med sterkt nedsatt funksjonsevne som fullfører grunnskolen neste vår. Da vil fylkeskommunen i god tid før skolestart ha en oversikt over elever som har særlig behov og kan begynne planleggingen for å gi eleven en god start på den videregående opplæringen.

Les mer om krav til kommunens tilmelding av søkere til et særskilt utdanningsprogram og søkere med sterkt nedsatt funksjonsevne.

Vedtak om spesialundervisning i overgangen mellom ungdomstrinn og videregående opplæring

Skolen³ fatter enkeltvedtak om spesialundervisning på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen fra PP-tjenesten for videregående opplæring.

Før det blir gjort en sakkyndig vurdering, skal skolen ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet med sikte på å gi eleven tilfredsstillende utbytte jf. opplæringsloven § 5-4 andre ledd andre punktum. Dette gjelder også for de elevene som har hatt spesialundervisning i grunnskolen.

Den nye skolen skal alltid vurdere tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet før saken henvises til PP-tjeneste for sakkyndig vurdering. Men plikten til å prøve ut tiltak før henvisning til PP-tjenesten gjelder ikke i de tilfellene der det etter skolens vurdering er åpenbart at tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet, ikke vil føre til at eleven vil få et tilfredsstillende utbytte.

Vurderingen av om en elev har behov for spesialundervisning i den videregående opplæringen, bør begynne før skolestart i en dialog med eleven og den tidligere skolen, og med elevens samtykke.

Selv om eleven har hatt spesialundervisning i grunnskolen, skal PP-tjenesten utarbeide en ny sakkyndig vurdering i videregående opplæring i de tilfellene der skolen, etter å ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innenfor det ordinære opplæringstilbudet, har henvist saken til PP-tjenesten.

Skolen kan ikke fatte enkeltvedtak om spesialundervisning i videregående opplæring som er basert på en sakkyndig vurdering på grunnlag av elevens behov for spesialundervisning i grunnskolen.

Det er likevel adgang til å fatte et tidsbegrenset enkeltvedtak som bygger på en sakkyndig vurdering fra grunnskolen. Dette enkeltvedtaket er gyldig i en overgangsperiode fram til PP-tjenesten for videregående

opplæring har laget en ny sakkyndig vurdering, og skolen har fattet et nytt enkeltvedtak om spesialundervisning. Les mer om adgangen til å fatte et tidsbegrenset vedtak i veilederen om spesialundervisning fase 3.

³ Vi forutsetter at skoleeier har delegert myndigheten til å fatte enkeltvedtak til skolen.
